

Cserne Klára

Meg nem értett állatok

- Cserne László helyének hiánya a magyar neoavantgárdban -

Színház- és Filmművészeti Egyetem

Színházi dramaturg III.

Témavezető: Jákfalvi Magdolna

2012.12.03.

Cserne Klára

Meg nem értett állatok

- Cserne László helyének hiánya a magyar neoavantgárdban -

Soha nem találkoztam Cserne Lászlóval	4
Az örültség az érthetlenségről hozott döntés	6
Egy lehetséges olvasó vagyok	10
A Kádár-kori underground, nosztalgia nélkül	12
A könyv maga	18
Melléklet (Interjú Cserne Istvánval - Gyurika és Dénes József Dönci: Szökésben (memoár - részletek))	26
Életrajz	36
Cserne László kiadásban megjelent írásai	37
Felhasznált irodalom.....	38
Képjegyzék	39

«A meg nem értett állatok» megpróbálják a művészetet és az életet egységbe hozni, vagyis a mindennapi életet művészi szinten élni, művészetüket pedig az élet szerves részévé tenni. Ez a törekvés irritálja a szakmára specializálódott kétlábuakat, akik minden lehetséges eszközzel gyengítik, irtják ezt a korszerűtlen típust, amelynek társadalmi hasznossága zérus, legtöbb esetben, külseje se arat tetszést. Érdekes, hogy az aluljárók, lépcsőházak, kocsmák, gyógyszertárak népe is csak ideig-óráig képes megtűrni őket, és ők is az aluljárók, lépcsőházak, kocsmák, gyógyszertárak népét. Úgy látszik, annyira idegenkednek a nyájtól, hogy egymással is szívesebben érintkeznek közvetve, levél, telefon, üzenet útján. Valószínűleg nem szeretik egymás emberszabású külsejét, bár az ellenkezőjére is van példa. E lények szokásai még nincsenek részletesen feltérképezve, de biztosnak látszik, hogy bekerítettségük, illetve kirekesztettségük védekező helyzetbe kényszeríti őket. Gyakran megpróbálnak a környezetbe marni, de gyakoribb, hogy maguk pusztulnak. Halálukban mindig fellelhető az ünnepélyes elem. Hasonló helyzetben a csörgőkígyó is magába mar, amely tény aláhúzza ezen teremtmény rokonságát az állatvilág szelidíthetetlen képviselőivel. «A meg nem értett állatok» az apokalipszist közönyösen várják, pedig képesek a szeretetre. Tudják, hogy minden mindig visszatér...

Részlet Cserne László *Meg nem értett állatok* c. befejezetlen, kézzel írott könyvéből¹

¹ Szőke Annamária et alii (szerk): *Jóvilág. A Bölcsész Index antológiája*. Budapest, 1984. 71-79.

Soha nem találkoztam Cserne Lászlóval

Cserne László apai nagybácsikám, évekkel születésem előtt meghalt.

Cserne László egész életműve, azaz egész élete, és összes művei egyszerre igyekeznek teljesíteni egy lehetetlen szándékot: a múlandó pillanat és az állandó létezés párhuzamos megvalósítását. Fő műve - kortársai, ismerősei elmondása alapján - saját maga, életeseményei és teste volt. A tetoválást, mint művészi eszközt alkalmazta. Barátaira és saját magára tetovált kézzel, saját maga tervezte mintákat és alakokat.² Ezen kívül kézzel írott könyveket készített, festett, rajzolt és mindenféle anyagokból saját maga által "ajándéktárgy"-aknak nevezett apró objektet és szobrokat készített, amelyeket nagyrészt valóban el is ajándékozott.

Művészetének feldolgozásához első lépéseként kézenfekvően adódik életrajzának rekonstruálása, bár, sőt éppen azért mert váratlan akadályokkal teli és végül megvalósíthatatlan tervnek látszik. Rendelkezésre áll néhány fennmaradt hivatalos dokumentum (pl. iskolai bizonyítványok), a hozzátartozók, rokonok beszámolóí, barátokkal, ismerősökkel készült interjúk³, visszaemlékezések⁴, a Cserne László által írt és rajzolt jegyzetek és feljegyzések⁵ és számos róla készült fotó és rövid fimrészlet⁶.

² Ezekről a tetoválásokról részletesen ír Beke László *Cserne László tetoválásai* címmel. Forrás Folyóirat. Kecskemét, 19. évf. 3. sz. / 1987. 82-86..

³ Balkon. 2005. 5. sz. "A jelentés a lojalitáshoz kapcsolódik, ami a jelentés keresésére indít" Sugár Jánossal beszélget Hajdu István

⁴ Janisch Attila: Árnyék a havon - A rendező személyes jegyzete: Egy árnyék - Megjelent Janisch Attila filmjeinek DVD-mellékleteként, MOKÉP - 2009.

⁵ A '84-es kijárat - A József Attila kör folyóirata 1990/1

⁶ Janisch Attila: Zizi - magyar rövid játékfilm, 1982.

Ezek közül kevés jelent meg kiadásban, nyomtatásban, nagyobb részük nehezen visszafejthető emlékek, beszélgetés-foszlányok formájában él tovább, egyfajta mitologikus mese részeként, amit a családtagok és barátok tartanak életben.

És valóban élő, időről időre felbukkanó és az idő maradék részében is fejekben motoszkáló alakról beszélünk - 2008-ban ismerősei, az ünnepelt távolmaradásától nem zavartatva, megtartották Cserne Laci hatvanadik születésnapját.⁷

E részben tényyszerű, és többnyire szubjektív adatok és emlékek egy nagyszerű figurát írnak le és egy kibírhatatlan szörnyeteget, illetve egy költőt, akit a körülmények folyamatosan gátoltak az alkotásban, továbbá egy súlyos drogfüggőt, aki nem mellesleg egy gyönyörű férfi, mások szerint meg egy bűdös hajléktalan, aki ennek ellenére egy megközelíthetetlen kultikus sztáralak, aki valójában egy magánakvaló örült. Ez a kibogozhatatlan massa maga az alkotás. Szerepeket hozott létre saját maga számára, névvel, életrajzzal, külső és belső tulajdonságokkal ruházta fel őket - illetve saját magát. Különböző neveken nevezte magát - és ezek különböző saját maga által kigondolt személyeket (szerepeket) takartak.

Ez az életmód egy bizonyos szempontból egyszerű örületnek tűnik, ahogy nem is titkolt célja annak látszani. Egy olyan szélsőséges jelzés, amivel Cserne László azonnal bizonyította magától az államhatalomtól való végtelen távolságát és befolyásolhatatlanságát - hiszen mindaz amit művelt, a hatalom felől nézve teljességgel érthetetlen volt.

⁷ "Nagyon unalmas volt." - Cserne István szóbeli közlése vö. "Jó kis buli, elvesztek a fotók." - Sugár János szóbeli közlése.

Az őrültség az érthetlenségről hozott döntés

Ő maga *betyárságnak* nevezte, amit csinált - és *büntethető megkülönböztethetőségként* fogalmazta meg a hatalom számára oly fontos *normalitástól* való eltérést. Ha semmi más nem használ - így védekezünk valami ellen, hogy őrültségnek nyilvánítjuk - és az rögtön megszűnik *igaznak* lenni, így nem jelenthet többé veszélyt.

Őrültnek minősíteni valakit: az illető érthetlenségéről hozott döntés.

Cserne László egyfelől őrültnek látszott, másfelől világos tény, hogy mindez művészeti tevékenységként is értelmezhető, hiszen barátai, ismerősei és rajongói átéléssel mesélnek róla egymástól teljesen különböző (akár egymást cáfoló) történeteket. Ilyen például, hogy egyszer, felháborodásában összefirkálta az egész arcát egy filctollal, amit egy egész kis közönség végignézett, ahogy azt is figyelemmel követték, ahogy az ezt követő napokban fokozatosan hogyan kopott le a festék az arcáról.

Ez a performansz utólag - kontextus nélkül - nemigen hat, mégis el kell fogadnunk, hogy akkor különös ereje volt, és valós érdeklődésre tartott számot.

Az őrültség, mint menedék, egyébként sem ismeretlen jelenség művészi körökben. Kérdés persze, hogy mennyiben válik valóban (?) őrültté az, aki hosszú időn keresztül mutatja magát őrültnek, és tölti az idejét elmeegógyintézetekben.

Hozzáadódik mindehhez még a korszak drogfogyasztási kultúrája is, ami túlnyomórészt nyugtatók és más gyógyszerek rekreációs fogyasztásából állt.

A betegség esetleges ténye és az alkotás legitimitása azonban egymást nem kizáró lehetőségek.

De a társadalmi normáktól való elzárkózásnak és kívülállási törekvéseknek következménye volt öccsével, azaz apámmal, Cserne Istvánnal való kapcsolatuk szinte teljes hiánya. Lászlóhoz - illetve a családon belül használt nevén - Gyurihoz képest István jó gyerek, jó tanuló volt, az orvosi

egyetemre ment, pszichiáteri végzettséget szerzett. Önmagában véve, ha a lázadás hiánya, a rendesség nem is lett volna az ellentétéhez elég ok, az örültséggel való foglalkozás mindennapos, ám teljesen ellentétes gyakorlata, tapasztalatai - felnőtt korokra teljesen ellehetetlenítették a már gyerekkorukban sem túl stabil kapcsolatukat.

Örültnek látszott a hatalom szempontjából - tulajdonképpen megszűnt létezni, mint családtag - mégis, virágzó társasági életet élt, barátokkal körülvéve töltötte mindennapjait. Ezek a barátok és rajongók voltak a közönsége, csak az ő irányukba mutatkozott értelmesnek Cserne László, feléjük azonban nagyon is. Az ő nézőpontjukat kell megtalálni és elfoglalni. Nem könnyű, hiszen egy olyan furcsa helyzetben léteztek, ami azóta megszűnt és rekonstruálhatatlan, annak ellenére, hogy sokan közülük élnek és emlékeznek, de azóta megszűnt fogalmak és intézmények határozták meg életüket, mindennapjaikat.

Cserne László sok időt töltött dr. Gerevich József Kulich Gyula (ma Kálvária) téri Nappali Szanatórium nevezetű intézményében, ahol modern hozzáállással segítették (nem igazán kezelték) azokat a művészeket, fiatalokat és csavargókat, akik valamilyen módon odakerültek. Munkanélküliek lévén sokan töltötték itt napjaikat, az akkori “fontos” emberek, például az URH zenekar is ott próbált. Gerevichet magát is foglalkoztatta az elmebetegség, a művészet és a hatalomgyakorlás viszonya⁸ - álláspontját világosan mutatja e szanatórium létrejötte is, bejárata fölött a Cserne László által készített “Antiszociális Brigád” felirattal. Menedékként működött azok számára, akik előbb-utóbb valószínűleg talán egy másik elmeógyógyintézetben, klinikán vagy éppen börtönben kötöttek volna ki, hogy mint veszélyes elemeket elkülönítsék őket a társadalom többi tagjától - így viszont, mivel jól érezték magukat, önszántukból érkeztek ide, és sokkal nagyobb szabadsággal teheték azt, a klinikai környezet elkülönítő védelmében, ami egyébként lehet, hogy tilos lett volna. Valószínűleg a benti előnyös lehetőségek közé tartozott a tudatmódosító hatású gyógyszerek könnyű hozzáférhetősége is.

Egy ilyen intézmény segítségével, mely nem az egyetlen, csak egy volt a lehetőségek közül, sok ember olyan mértékben és távolságra tudott kivonulni a nyilvánosságból és a hivatalos társadalom mindennapjaiból, amennyire ma valószínűleg csak a szó szoros értelmében vett hajléktalanok számára lehetséges.

⁸ Gerevich József: Lány a szekrényben - Patográfiai és klinikai esettanulmányok, Osiris, Budapest, 2005

Ezeknek az embereknek sokszor volt valamiféle kis lakásuk, alkalmi, vagy állandó, de valódi tevékenységeket, sőt jelenlétet sem igen igénylő munkáik, amikből kifizették időnként a villanyszámlát, vettek ennivalót és más létfontosságú dolgokat, és az életük nagy része még mindig szabad, ráérő idő volt.

Ebben a tengernyi időben azt csinálhattak, amit akartak - és ez nem a tétlenség irányába hatott, hanem újfajta szabadidős tevékenységek - sőt művészeti alkotások létrejöttét tette lehetővé. Ennek legjobb példája az a különleges városi idegenvezetés, amit Cserne László tartott időnként. Saját tervezésű útvonalakon sétált és sétáltatott embereket, útközben láthatatlan dolgokról mesélt, és mindenféle addig sosem látott látnivalókra hívta fel a figyelmüket. Ezekről a dolgokról a "városnézők" nem tudták, nem tudhatták eldönteni, hogy igaziak, és régóta ott vannak, csak egyszerűen sose vették észre, mert lévén elfoglaltabb emberek, nem töltöttek annyi időt a város szemlélésével, mint idegenvezetőjük - vagy pedig egy műalkotást látnak, amit a kirándulás előtt Cserne László készített és helyezett el, direkt az ő kedvükért.⁹

A Kádár-kor érdekes és különleges fejleménye, hogy ezek a véletlenül vagy inkább önszántukból kívülrekedt "maradékok" elkezdtek egyfajta *második társadalom*ként működni. A periféria távoli pontjai összeértek és a különböző - eredeti funkciójukban és céljaikban eltérő - csoportosulások (nem hivatalos "intézmények") egymással való kommunikációs csatornái felduzzadtak és interakciói megszorodtak. Így egy olyan speciális közeg jött létre, ahol költő és általános iskolai magyartanár, hajléktalan, drogos, gyógyszerész és orvos, festő, modell és pszichiátriai örvült mind egyenrangú felekként működhetek. Ebben a második társadalomban való közlekedés speciális egy útvonala Cserne László élete.

⁹ Ugyanekkor kezdi napjainkban is folyamatosan tartó városfeltérképező fotódokumentációját Lábass Endre író és festő. Mindent tud a belváros minden házáról. Harminc éve sétál, figyel, beszélget és kalauzolja barátait az érdekesebbnél érdekesebb látnivalók felé - a fényképezés mintegy ürügyként szolgál, hogy soha ne kelljen abbahagynia ezt a legkedvesebb foglalkozását. http://artportal.hu/lexikon/muveszek/labass_endre

Különös, hogy éppen a Kádár-korszak viszonyai tették lehetővé ezt a nagyfokú szabadságot ezen a zárt világban belül. Lehetséges volt ideológiai és társadalmi kérdések rezignált elfelejtésével teljesen kívülhelyezkedni a rendes világban. Legtöbbször végül mégsem váltak igazi hajléktalanokká, drogfüggőkké és elmebetegekké, hanem ezt, mint túlélési taktikát, mikor többé nem volt rá szükség, abbahagyták, és életüket a társadalmon belül folytatták vagy folytatják azóta is.

Cserne László ezt nem tudta, vagy nem is akarta megtenni. Az ő életében és viselkedésében olyan fontossá vált a rideg különállás, a véleményalkotás és ítélkezés teljes hiánya és a belső, érzelmi és képzeleti világ a külvilágra való kivetítése, tehát mindaz, ami miatt, saját akarata és szándéka ellenére sokan felnéztek rá, sőt sztárként kezelték, hogy ez az életmód számára megszűnt - ha valaha is az volt - tudatos taktikának, szerepnek lenni, és állandó valóságává változott, melynek - saját szabályrendszerén belül - szükségszerű következménye volt saját maga elpusztítása.

Én magam nem tartom érthetetlennek Cserne Lászlót, habár személyesen nem ismerhettem. Épp ellenkezőleg, noha végtelenül szubjektív módon, mégis értelmezni kívánom alkotói életművét - ennek "nem lehetetlensége" által bizonyítva létjogosultságát.

Egy lehetséges olvasó vagyok

Cserne László mint alkotó megismerésének első lépéseként a *Meg nem értett állatok* című, összefoglaló igényű könyvének elemző olvasását válaszottam. A vaskos, több száz oldalas üres kötetet a Lipótmezőn kezelt betegek könyvkötészetén készítették, és Cserne István szerezte Cserne Lászlónak, több hasonlóval együtt, melyeket a *Meg nem értett állatok* előtt már teleírt, halálakor viszont megsemmisített, így ez az egyetlen, befejezetlen kézírásos könyve maradt fenn.

Egyfajta mintaolvasóként igyekszem fellépni. Nézőpontom sokszorosan nem lehet objektív, ám családi (noha személyesen nem találkozhattunk, mégis személyes) érintettségem tényétől nem igyekszem eltávolodni, inkább, mint a Kádár-korszakhoz való személyes viszonyulás szükségszerű körülménye, általános érvényűnek érzem.

A családi titok, egy ismeretlen halott rokon emlékének feldolgozása olyan munka, amivel mindenkinek szembe kell néznie, főleg, ha a Kádár-korszakot, a szocializmust a második világháború, a holokauszt utáni világként, annak folytatásaként tekintjük. Az elhallgatás olyan általános gyakorlattá vált a családok életében, hogy tulajdonképpen megszűntek, felbomlottak a családi mitológia lehetséges rendszerei, helyét pedig személyes, egyéni mitológiák "gyártása" vette át.

Cserne László a második világháború után röviddel, 1948-ban született. Szülei a háború után a szocialista rendszerhez való alkalmazkodásban szinte valóban elfelejtették életük első felét, de a traumatizált gyerek- és fiatal felnőttkoruk emlékei mégis beleivódtak mindennapjaikba, emberi viszonyaik kuszaságába. Anyja zsidó túlélőként állandó pánikbetegségekkel küzdött, apja ezt elviselni nem tudva, hamar elhagyta családját, az eddigre már megszületett kisebb testvérrel, Cserne Istvánnal, későbbi apámmal együtt.

A múlt hiánya családjukban egyszerűen "nem beszélés" formájában öltött testet. Ez a különös ridegség a kor gyermeknevelési praktikumával együtt oda vezetett, hogy gyerekkorukat a két testvér

legnagyobb részt két különböző bentlakásos intézetben töltötte, egymástól és a család többi részétől is távol.

A családról, közösségről alkotott elképелéseiket a “nem beszélés”-en kívül a ritka találkozások, ünnepi események hangulatai határozták meg.

Mindez érdekes az én *Meg nem értett állatok* - olvasatom szempontjából, hiszen én is ennek a furcsa családnak vagyok tagja. Amit Cserne László csinált, elkerülhetetlenül ebből a szempontból olvasom, folyamatosan számonkérem rajta, keresem benne apám szükségszerű jelenlétét és amikor megtalálom, akár mint kisebb testvér, akár mint elítélendő “rendes” ember, mint pszichiáter, vagy kesébbé nyomkövethető mozzanatok, félmondatok formájában akár - hol önigazolást, hol számomra igaztalannak tűnő feltételezéseket dolgokat találok.

Ezzel párhuzamosan részben apám, a testvér, illetve apám, a pszichiáter szemüvegén keresztül is olvasok, ezt sem tudom megszüntetni, de igyekszem felismerni, amikor a saját olvasatom helyét átveszi valamiféle feltételezett vagy valós külső vélemény.

A Kádár-kori underground, nosztalgia nélkül

A Kádár-korszak minden ma Magyarországon élő embernek személyes élménye. Ennek hatásai változnak, de 60-70-80-as évek feldolgozása a mai napig nemcsak nem befejezett, de szinte el sem kezdődött. Az oktatás, művészeti élet és főleg a művészeti oktatás sem kezeli a mai kor közvetlen élő előzményeként azokat az alkotókat, akik mind a mai napig élnek és tovább alkotnak, illetve az őket körülvevő, a rendszerváltással megszűnt közeget.

Ez a feldolgozatlanság egyfajta nosztalgiát kelt, könnyen elfeledve, hogy a közösség szervező ereje akkoriban a hatalom ellenében, titokban való szerveződés volt, a szándékok közössége a közös “ellenségből” fakadt, így akármennyire is jobbnak vagy szebbnek, közösségibbnek és előremutatóbbnak tűnhetnek az akkori csoportok a mai, nehézkes és magányos, pénztelen és tehetetlen függőségi viszonyokba szorult függetlenekhez képest, visszavágygni nem érdemes.

Cserne László kívül esik a boldog nosztalgia lehetőségein. Ő maga olyannyira azonosult saját, a kor és a kor emberének elviselhetetlenségéhez képesti felsőbbrendűségének tézisével, hogy egy pillanatra sem tudott nem erre gondolni. Minden mondata és minden gesztusa a többiek és “mi”, a meg nem értett állatok különállását hangsúlyozzák.

Én, mint olvasó könnyen esek abba a hibába, hogy pusztán a tény hatására, hogy a könyvet olvasom, magam is az abban foglaltak részese vagyok - ahogy ezt maga a szöveg is sugallja. Mi, a könyv olvasói vagyunk “[...] a vaskornak »megnemértett állatai«. Ki fognak pusztulni, mint a dinoszaurusz, és újra meg újra újjászületni az új aranykorokban. Róluk és nekik szól ez a könyv, akik a körülmények siklái közt evickélnek törékeny csónakon. Érdemtelen ez a könyv mindazok számára, akiknek legjellemzőbb tulajdonságuk a foglalkozásuk, különösen az úgynevezett »művészek« nek (pl. Koncz Zsuzsa), úgyhogy jobb, ha e könyvet ki se nyitják.”¹⁰

¹⁰ Cserne László: Meg nem értett állatok - részlet

Hová állok inkább? Koncz Zsuzsa vagy Cserne László. Olvashatok tovább, ha nem azonosulok teljesen az általa kínált élet lehetőségeivel?

Csak akkor tekintem műalkotásnak, és nem egy egyszerű őrült naplókísérleteinek, ha ezen a bevonási kísérleten kívülről tudok ránézni. Miért lennék “meg nem értett állat”? Képes lenne egy könyv ezt tenni velem?

“Az idézett személyek civilizált országok szülöttei, megnyilvánulásaik mégis eltávolítják őket a civilizált emberektől. Ők maguk is gyakran támadnak, de sose törekszenek lelki összetörésre, pályafutás megakadályozására, még fizikai gyötrésre sem. Az ellenséget amilyen egyszerűen lehet, megsemmisítik. Ellenség, aki kifüstöli a barlangból, aki elrabolja a nőtényt, vagyis a létezés alapvető feltételeit (sokszor az életet magát) próbálja elvenni az állattól. Gúnyolódás nem ingerli föl, pályafutását nem lehet kettétörni (mivel általában nincs), belső életét hallgatással, akarati (nehezen kifejelezhető) vaksággal és süketséggel védi és sok esetben a fizikai támadást sem veszi észre. Ha öl, nincs benne gyűlölet. Ezen teremtmények egyedei (noha egymást mindig, sokszor szavak nélkül is megértik) nem rendelkeznek egyforma képességekkel. Az öngyilkosság, gyilkosság, némaság, vakság, süketség a legegyszerűbb védekezési módok. Fejlettebb (de nagyon

ritka) a repülés, a megsokszorozódás, a megszűnés (és újramegjelenés) és egy-két olyan képesség, minek nincs (pedig volt és lesz) neve.”¹¹

Ilyenek a meg nem értett állatok.

Attól, hogy elolvasom, nem válok azzá, hiszen fikció, legyen fikció ez az egész. Miért ne lenne az? Mire képes egy szöveg, mit tehet meg az olvasóval? Mit engedhetek meg egy szövegnek? Mit engedhetek meg egy halott rokonnak, saját magammal, a tudatommal, az élő rokonaimmal kapcsolatban, mennyi beleszólása van egy könyvnek mindebbe?

“»hazug és gyűlöletes minden történet, ami félbeszakad egy ponton, hiszen az élet folyamatosan zajlik térben időben és olyan dimenziókban, amikre egyelőre nincs szó. Ha egy film vagy egy írott történet végetér ott, hogy egy férfi meg egy nő megszeretik egymást, sírnak boldogan a nézők és olvasók, tehát kellemesen telt az idejük, egy kellemes hazugság hatása alatt. Ugyanis NINCS benne a filmben vagy regényben a történet nagyobbik része, hogy únja és csalja meg egymást később a két (mindig kettő, ha az egyik nem is látszik) rokonszenves hős, hogy zuhan a férfi a villamos alá, hogy lesz a nő rákos, vagy ami szokott történni az emberpárokkal. Van, akinek a tragédia a kellemesebb, ő olyan történeteken andalodik el, ami halállal, csonkulással, betegséggel stb. végződik. Talán durvának tűnik, hogy csak ezt a két verziót említem, hiszen a művészek úgynevezett »stílusa« sok »finom árnyalat«ban különbözik egymástól, ezek az árnyalatok a lényeg szempontjából teljesen közömbösek. Mert a lényeg az, hogy a legtöbb kétlábú andalodni szeret, az erre specializált kiváltságos kétlábúak, andalítani. Ez utóbbiak közül vannak cinikusabbak, akik tudatosan hazudnak, és akik elandalodnak saját történetüktől. A cinikusak valamivel jobban tetszenek, mert megvan a lehetőségük a valóság felismerésére, az andalodva andalítók azonban szármalmas »stílusuk« börtönében élnek, amiből nem fognak kitörni, nem is akarnak, sőt nem csak nem akarnak, a lehetőséget (hogy lehet akarni) sem képesek felismerni. Nem akarom ostromozni sem őket, sem a nyáját, mely e tevékenységet igényli. A tény, hogy vannak, azt jelenti: kell, hogy legyenek. A miérteket nem teszem fel. “ - idézi könyve egy fiktív szereplőjének, Video Joe-nak a véleményét a könyv egy pontján a történetmeséléssel kapcsolatban.

De igazán túlmutat ezen ez a különleges könyv? Enciklopédia-szerűen sorol nemlétező (?) személyeket, Cserne László különböző identitásait - akiknek a nevét is viselte “eljátszotta őket”

¹¹Cserne László: Meg nem értett állatok - részlet

rövidebb-hosszabb időn keresztül. Ezek a történetek tehát elválaszthatatlanul nőnek hozzá Cs. L. személyes élettörténetéhez, hiszen ott kezdődtek, és miközben Cs. L. élete esetleg más irányokat vett, az ő életük, Empty, Video Joe, a Szerelmes Fiú mind-mind nem szűntek meg létezni, hanem beköltöztek ebbe könyvbe.

Ez a durván személyes és feloldhatatlan állapot az avantgárd igazi támadó gesztusa. A felfoghatatlan önfeláldozás azért, hogy ne *lehessen* azon a módon *érteni*, ahogy egy művészeti alkotás értéke megszokott, vagy egyáltalán, valóban, mindennapi érterlemben véve lehetséges.

Cserne László olyan magas szintre fejlesztette önmaga esztétizálását, hogy ez a gesztus válik fő állításává, anélkül, hogy az erőszak, a csonkítás, a gyilkosság, az undorkeltés lenne művészetének állandó témája is. Ez az esztétizálás mégis sokkal visszataszítóbb.

Saját arcképeire fest, megszépíti magát, olyan széppé, földöntúlian széppé teszi magát, hogy abba kell belehalni, mert az egyszerű emberek nem ilyenek és még csak nem is értik, de tetszem nekik, és ebbe halok, ó én gyönyörű ember, gyönyörű halált.

“A színészek a Vénuszon születnek és a Földön öltenek alakot, hogy ma itt láthatóak legyenek. A színészek a földön emberszülők és embertestvérek között kezdik el színészpályájukat mint csecsemők, és itt sajátítják el a földi nyelv alapelemeit nehézségekkel küzdve. Nincsenek felvértézbe földi dolgok ellen. Éhségüket nem csillapíthatja az ember eledele, ezért vagy tiltakoznak ellene, ilyenkor addig táplálják őket, míg felrobbannak, vagy magukat zabálják meg nagy szükségükben. Ez az első próba, amit ki kell állniuk, hiszen azért halnak meg, hogy újjászülethessenek, felvértézve az éhség ellen, kitéve a második próbának. A hideget nem bírja a Vénuszlakó kényes organizmusa, éhséget már nem érez, de a hideg még gyötri. Még nem tud embernnyelven beszélni, csak rímekkel vagy hangszerekkel. Csak a vacogása látható, és értelmetlen hangjait érzékelik. A színész ebben a periodusában szándékos félreértésre ingerli a Föld nyájas lakóit, hogy újra meghalhasson elégettetés vagy szeretetteljes dörzsölgetés által, ami második elhasználódásához vezet, de ezen a próbán is át kell esnie, hogy újra visszatérjen soha nem éhezve soha nem fázza, szándékos félreértésekre többé alkalmat nem adva, ismerve az éhség és a hideg gyötrelmét, ismerve az éhenhalást, a jóllakottságtóli szétpukkadást, az önpusztítást az

életbenmaradásért, a tűzhalált, a nyájasság mögé rejtett szétdörzsölési vágyat, az elmúlás és az újjászületés technológiáját pontról pontra, hogy itt lehessen ma.”¹²

Színésznek is tartja magát, persze, de nem *olyannak*, mint az emberi, hanem gyönyörű, földöntúli és az életen túlról származó jelenségnek. És mindenki mást is, aki ezt a magasztos gondolatot képest felfogni. Az emberek nagyrésze persze nem képes felfogni, mégis azt hiszi, érti.

Értem, vagy csak azt hiszem? Nem kell válaszolnom rá, nem kötelez, pusztán azért, hogy megismerem, hogy ezt gondolja, hogy a saját logikai rendszerén belül vitába szálljak vele.

Egyszerre ellenszenves, viszolyogtató és örült módon rajongásra sarkall. Aki csak távolról ismerte, az is részesülni akart abból a kegyből, amiről azt állította, csak a kiválasztottak jussa, és ő egy közülük, de persze nem, nem büszke rá, sőt igen nehéz.

¹² Cserne László: Cím nélkül: ‘Tisztelt hölgyeim és uraim!’

Minden összevetve végtelenül szerencsés helyzet ez a szélsőséges ambivalencia, hiszen az azonosulás olyan sok elfogadhatatlan szükségszerűséggel jár(na) együtt, hogy remélhetőleg senki sem vállalja. Így megszületik az Kádár-kor értelmezéséhez szükséges, nehezen fenntartható távolságtartás. Amint túl közel mennék, felvillan a figyelmeztetés: te is olyan nagyszerű vagy, mint a meg nem értett állatok, beálltál közénk - és rögtön hátrébb lépek, hogy világosan lássak.

Erre a tiszta, nosztalgia nélküli, állandó rémülettel való figyelemre tanít - a háttérben mindig ott van, ami miatt semmiképpen nem akarhatok én is ilyet. Az egész korszak minden “szépségének” mélyén ugyanez a sötét veszély lappang - sok esetben teljesen elrejtve, míg itt állandó, figyelmet követelő tény.

A könyv maga

Az első oldalak képekkel illusztrálva átfogó képet rajzolnak a *meg nem értett állatok* összességéről.

Indiánokat és egy óriáskígyót ábrázoló fotók, újságkivágások (egy, az aktív eutanázia lehetőségeit taglaló, és egy primitív törzs kihalásának veszélyét ismertető cikk), interjúrészletek valódi és képzeletbeli személyekkel.

»egyszer azt mondták a szüleim hogy én az én barátom vagyok« B. Tamás

»szókincsem elveszett

de az ösztöneimet visszaszereztem

messziről felismertem, hogy ki szeret, ki közömbös, ki gyűlöl

Nem voltam vad, se szelíd,

állat voltam« S.L.

»Sokszor megfojtottam apámat és sokszor végignézttem anyám unalmas öngyilkosságait.

Mindannyiszor feltámadtak és kegyetlen (apu) illetőleg érzéketlen (anyu) állatnak nevezték. Az állat nem kegyetlen, csak élni akar, kivéve a galambot és az őzet. Nem érzéketlen, csak nem ember.

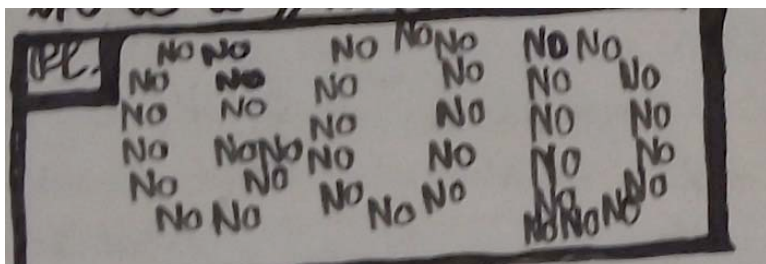
Kész.« Video Joe

»Csak egyszer aludtam mosolyogva, mikor az állatkertben beszöktem a jegesmedve barlangjába, és odabújtam hozzá« D.V. (†) (1963-1979)¹³

Ezt követi az első részletesen leírt személy, kinek neve **Empty**.

Éjszakánként a várost járta (rossz alvó volt, mint a költők általában) és emocionális feleslegét a falakra vetítette. Különböző szavakat (god, school, money etc.) írt le a »no« szóból.

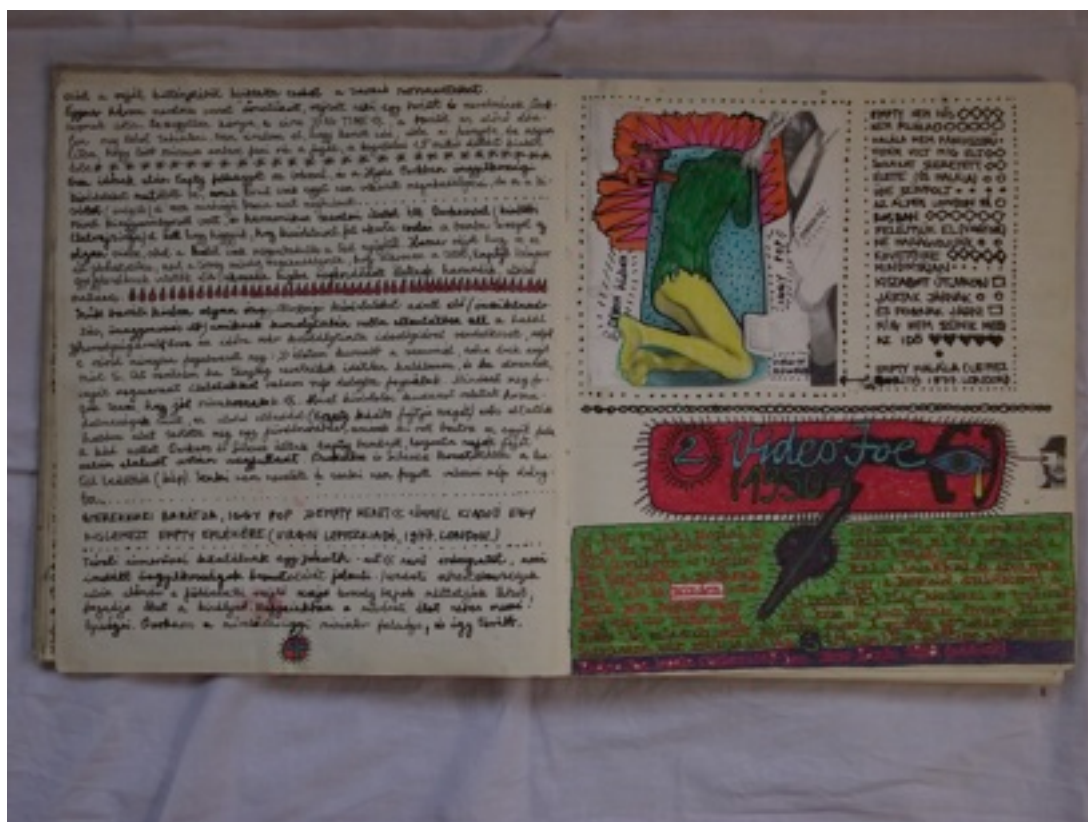

¹³ az Állatkert ekkoriban talán tényleg a béke szigete, ld. Xantus János: Eszkimó asszony fázik, 1983.

Ezt a működést senki nem minősítette költészetnek (ő sem) de halála után kialakult egy »wall-art« nevű képzőművészeti irányzat, amely Emptyt tartja ősenek. Közben vasúti várótermek, nyilvános illemhelyek stb falára írta verseit, pl. ezt:

*»Ne vakarj lyukat a bohócra
kitör belőle harminckét vadállat
Véget vetnek a zenének
a baglyok véglegekkel herélnek
Igen«*

Egy teljesen sikertelen, és sikertelenségével teljesen elégedett költő. Később öngyilkossági kísérletekkel foglalkozott, melyek közül az utolsó sikerrel járt. Ez egy kedves történet, szükségszerű végkifejlettel, nyugtat meg minden olvasót a könyv, egy nagy színes rajz kíséretében.

A második szereplő **Video Joe**, akitől egy rövidebb nyilatkozatot már olvashattunk a bevezetőben. Gyermekkorában nem volt valami vidám, ahogy felnőttkorában sem. Kezdeti rajongása után kiábrándul a történetekből, mint olyanból, általában véve.

*Az igazságra szomjazó ma nem kap jeleket, melyek szimbólumai az igazságnak. Aláztára van szüksége, amely nem külsőleges. Fel kell ismernie, hogy nincsenek fontos és jelentéktelen tények. A tények mintegy pulzálnak, egy részük előtérbe kerül, más részük háttérben marad, de **MINDEN MINDIG** van.*

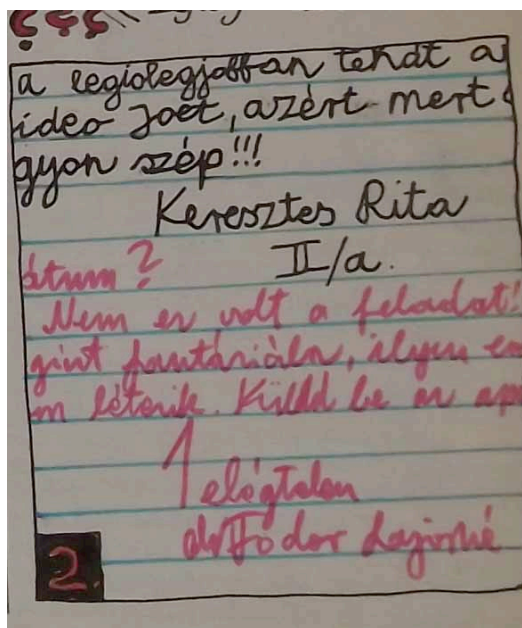
*Igaz lehet, hogy a cseppben benne van a tenger; de ahogy használják ezt a mondást, úgy nem. Az igazságot csak annak van joga sűríteni, aki ismeri az igazság részleteit. Nyilván jó valamire a szókincs. **Minden** szó összekapcsolható **minden** más szóval. Ezek új dimenzióit tárják fel a valóságnak, aminek az érzékszervekkel (+tudat) felfogható része csak töredék. Amit nem értünk, az is van.*

Ami nincs, az is van. AZ IGAZSÁGNAK MA RÉSZLETEI VANNAK.

Mi az a minden ami MINDIG van? Nem vagyunk méltók az ihletre. Szavaink vannak (vannak látens szavak, amik kimondása ránk vár.) mondjuk ki őket, még akkor is, ha nem Értjük, ABC sorrendben, végrehajtva a kellő összekapcsolásokat. Mint EGY GÉP. EGY GÉP. EGY GÉP.

Ha mindent kimondtunk, amit lehet (magunk a háttérben) pontosan fogjuk tudni, miről hallgatunk később. Személyiségünk e folyamatban megszűnik. Majd visszatér. Az igazság súlya nem nyom agyon. Folytasd saját magad, de mosolyogva, nyugodtan, harag, sietség nélkül. Megszűnik a birtoklás vágya, a szeretet új értelmet kap, a halál nem ijesztő és nem kíváncsiabbé, csak egy mozzanata az életnek. - írja szerelmének, Catherine V.-nek címzett levelében.

Hogy megvalósítsa e _minden_ kimondását, az egész világot elkezd bevideókamerázni, hogy minden fel legyen véve. Családja megakadályozza, elmegyógyintézetbe zárják. Onnan kikerülve boldogan él, amíg meg nem hal.

Ez, mint az előző, igaz történet volt - erősködik a könyv, bizonyítva állításait nem csak egy fotóval, de egy bizonyos Keresztes Rita nevű II/a. osztályos tanuló iskolai fogalmazásával is.

Közbevetés következik, melyben a könyv magyarázkodik amiatt, hogy a hősei bűnözők és örültek lesznek, ám így is sokkal jobb és szebb lények, mint mások. Aki elítéli ezeket a szereplőket, az is rossz és egyszerű ember, sokkal rosszabb egy közönséges bűnözőnél, ahogyan azt látjuk. Aki nem akar rossz és erkölcsi értelemben visszatartó lenni, annak tetszik, kötelező, hogy tetszen, amiről itt szó van, mondja a szerző, illetve “[...] aki ezt írja, az egyáltalán nem író, nem is rendes ember, sőt nem is ember. EGY Hazudós Kavics csupán, aki átöltözött. Nincs mondanivalója, még írni se tud, ezt is mással iratja, látszik az írásán, engem NEM lehet becsapni!!!!” - írja a könyv a saját írójáról. Mindenesetre most a szerelemről lesz szó a továbbiakban.

A harmadik szereplő bizonyos **SZ.F.**, aki egy gyerekkori beszélgetés hatására, melyet a szüleivel folytat arról, hogy hogyan is csinálják a gyerekeket a szülők - beláthatatlan ellentmondásokba keveredik, és miután sem dr. X.Y. bőr- és nemibeteg-specialista, sem annak fivére, dr. X.Z. lélek-búvár-pszichiáter nem hajlandóak segíteni megvalósítani azon kívánságát, hogy kasztrációs műtétet végezzenek rajta, huszadik születésnapján elvégzi magán a műtétet és meghal, legalábbis a *külseje*, aztán a *belseje* tovább él, és más híres emberek belsejével találkozik, mint pl. “Rimbaud úr és Friedrich Nietzsche úr belsejével”.¹⁴

¹⁴ és Rudolf Schwarzkogler úr belsejével is

Ezután egy **Szép Szerelmi Történet**.

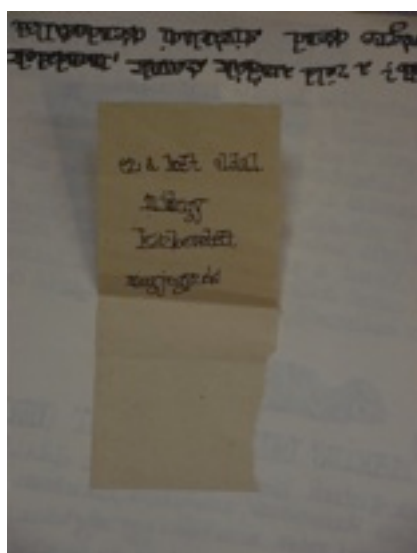
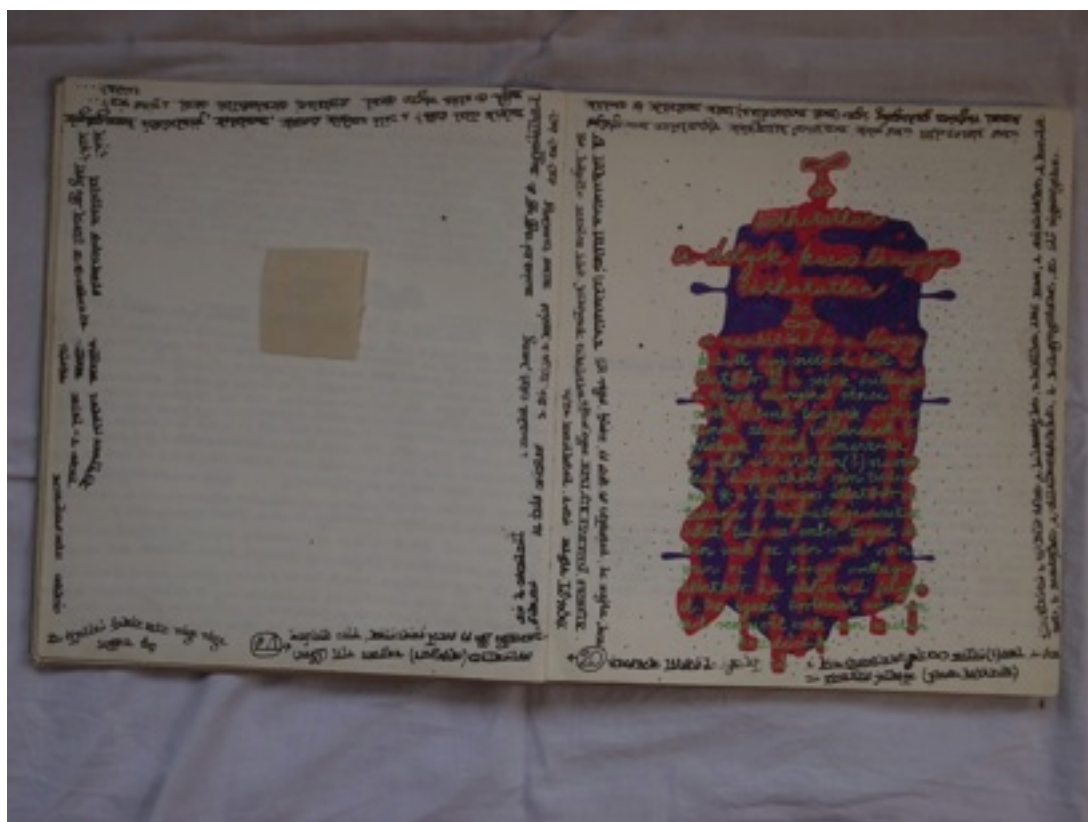
Egy fiú és egy lány egymásra találnek, nem érdekli őket többé semmi, járják a várost, ahol különböző hasznos dolgokat rejtenek el, hogy ha bármire szükségük van, akkor bármijük legyen, a Városligetben és a Hűvösvölgyben élnek, lombsátrakban, melyeket maguk készítettek. Majd megismerkedtek a *titokzatos Madárrepülőkkal*, itt látható “a bal felső sarokban a fiú, a jobb alsóban a lány, ahogy jelenleg éppen vannak, igen igen igen”.

Majd egy kihagyott oldal után az ötödik szereplő **L. N. Tolsztoj**. A *Kreutzer szonáta* a harmadik számú történet főszereplőjéről, a Szerelmes Fiúról szól. Megtudjuk, ahogy eddig is sejtettük, hogy a *meg nem értett állatokkal* szimpatizálók maguk is *meg nem értett állatok*. Így maga az olvasó is természetesen az, mert ha nem szimpatizál, hát ne is olvasson. További meg nem értett állatok felsorolása: Jézus, Gautama Sziddhárta, A. Rimbaud, Blaise Cendrars¹⁵, Nietzsche, Németh László, Szentkuthy Miklós “és esetleg mások is”.

A hatodik szereplő, **Máriusz** kerül a lehető legtávolabb a *történetektől*, melyek már Video Joe-t is zavarták. Máriusz a kilencedik számú dimenzióban él, egy végtelen hosszú pillanaton keresztül, így aztán “emberi érzékszervekkel felfoghatatlan ő” és emberi szavakkal leírhatatlan is. “Cselekedeteire nincs szó.”

Nem jön-megy (pl.), hanem » « (ide nem szó hiányzik). Ez a történet fordítás mindenről valamire, ami emlékeztet valamire, amit, ha ember lenne, Máriusznak kéne hívni. Eredetileg, de ezt az olvasó nehezen érti » «-nak » «-ják, a » «-n és » «. Tehetnének a »nak«, a »ják«, az »a«, az »-n« és az »és« helyére is idézőjelbe tett ürességet, hiszen Máriusz nem csinál, van, -ik, vagy valamilyen, hanem ha szó »örsöneg, gyömbi, besz«, és ez is tökéletlen, de már ez se érthető.

¹⁵ Svájci születésű avantgárd költő, verseit (baráti alapon) Kassák Lajos fordította magyarra

A nem létező dolgokra nem használt kifejezések lefordításának kísérlete, a következő oldalpáron látható, ahogy meg is jegyzi: “ez a két oldal mintegy közbevetett megjegyzés”, melyből kiderül, hogy ha a nemlétező dolgokat létező nyelven leírjuk, a nemlétezők létező dolgokká változnak át. Ez a könyv ennek ellentétére tesz kísérletet, hogy a leírt szavak és mondatok, azáltal, hogy nemlétező dolgokat írnak le, maguk is átkerüljenek ebbe a “nemlétező” (és ezáltal a nyelv bezáró rendjéből) szabad világba. Csak ott lehet bármit mondani, ahol nincs semmi. Máriusz ezen a helyen van.

Máriusz arcképe - mi sem természetesebb - Cserne Lászlót ábrázolja, egy másik dimenzióban. Cserne László, lévén maga is *meg nem értett állat*, a könyv összes szereplőjével ilyen azonossági viszonyban áll, ahogy az olvasó maga is. A könyv magában foglalja az író és az olvasót is.

Itt véget ér a *Meg nem értett állatok*, üres oldalak százai következnek.

Melléklet

Interjú Cserne Istvánnal

Gyurika

A családban a Gyuri nevet használta mindenki, és ő mindenhol máshol a világban Laci volt, mindenki Lacinak ismeri, és ezen kívül még a Bertalant is szerette, tehát Cserne László György Bertalan.

Padszomszédok voltak a tanítóképzőben, az Ili és a Tibor, az anyukája és az apukája. A pad alatt leveleztek, lett belőle ismeretség, aztán a Tibor, aki egy tizessel fiatalabb volt, nagyon lovagiasan azt mondta, hogy ő elveszi, elveszi, elveszi. Egy kicsit bírta is a házasság, de aztán már nem nagyon.

Az Ili a rádióban dolgozott, a Tibor meg katona volt, és hadtörténelmet oktatott, ez tartott 56-ig, amíg ilyen sokat dolgozó pártfunkcionáriusok voltak, Lenin-intézet, Vörös Akadémia, Rádió és mindenféle. A nagymamának adták kölcsön nagyon sokat a Gyurikát, úgyhogy vannak nagyon részletes beszámolók, levelek. Főleg a Giza írt, a nagymama húga, ez a Tibor anyukája volt, ez a nagymama, a Kati. Ő volt a nagyjából egy szál normális, meg a Giza is normális volt, csak ő egy kicsit púpos néni volt, aki mindig vihogott magán is. A nagymama meg iszonyúan félt az Ilitől, mint elvtársnőtől, aki bárkit elvitethet.

Az Ilinek meg minden családtagja meghalt, egy nővére, Irén kivételével, aki az én hatéves koromban halt meg, Ilinél 10 évvel volt öregebb, ők ketten maradtak a nagyon nagy családból.

Szóval Gyurika nagyon édes kisbaba volt, csak senkinek nem volt rá ideje. Majd az Ili a fejébe vette, hogy egy gyerek, nem gyerek, olyan egy szál magába áll a világban - erre megvan az Ilinek a saját története, hogy ő hogyan állt egy szál magába a világban, mert a nagy tesói valami különös

módon nem bírták, utálták - ennek az a jelentősége, hogy az Ili nagyon rosszul bírta a gyerekeket, allergiás volt. Őneki az intimitás az volt, hogy amikor valakivel jóba lett, akkor baromira elkezdte utálni az illetőt. A szeretteivel ez volt, a tanítványai kivételek, azokat imádta.

'48 vagy '49-ben született. Kicsit furcsa a dolog, mert az, hogy január 6, az nyilvánvaló, de az, hogy '48, vagy '49, azt nem lehet tudni, mert az egyik hivatalos adat, hogy '48, de a másik, a tény, hogy köztünk 2 év és egy hónap és egy nap a korkülönbség. Lehet, hogy ő később ment iskolába, de két iskolaévvvel járt előttem. Bár nem logikus, hogy miért ne ment volna iskolába.

Gyurikának elég mostoha sora lehetett. Négy éves koráig, vagy három éves koráig nem nagyon követtem az eseményeket, mert részben nem voltam, részben újszülött voltam, de utána sem nagyon követtem az eseményeket, mert talán egy évet volt iskolás Pesten, és jött lóhalálában az '56, amitől mindenki nagyon beszart.

Ili mélyen meg volt győződve, hogy jön az újabb pogrom és rettegett tőle, éjszaka ordított a félelemtől rendszeresen, meg mindenféle dolgok voltak és akkor Gyurika hamarabb ment intézetbe, aztán engem is küldtek utána, sok év alatt, ő hét, én hat, volt egy év, amikor egy helyen töltöttük az időt, de korkülönbség, meg nem tudom mi minden miatt, nem volt sok fantázia benne. Nyáron töltöttünk időt együtt.

Baromira bírt rajzolni nagyon kicsi korában és ilyen nagyon olvasott férfiú volt, általános iskolás korában is mindenféle válogatott dolgokról tudott, képzőgimis korában meg végképp, és ott voltak a mindenféle albumai, a Braquetól meg a Picassótól, de nem is albumok, nagyon picike sorozat, amiben az életmű összes komoly darabja benne van.

Szóval intézet. Az intézet egy része a Gyurika számára vidéken telt, a Bakonyoszlop nevű helyen, ahonnan például egyszer karácsonykor úgy jött haza, hogy "meglepetést hozok, egy éjjeli lámpát" - és akkor levette a sapkáját és nem volt semennyi haja, merthogy tetű miatt mindenkit kopaszra nyírtak. Bakonyoszlopról kisebbfajta általános iskolás korában egyedül jött haza.

Az intézet az év közben volt, és nyáron mondjuk otthon voltunk és akkor töltöttünk is valamennyi időt együtt, meg nyaralni mentünk, meg mindenféle, de az elég hamar véget ért valahogy. Gyurika nem jött. Nem szívesen. Voltunk kölcsönadva a nagymamának, aki a Kisfaludi utcában, egy ilyen

nagyon sötét helyen leválasztott lakásban lakott, minden nagyon titokzatos volt. Az nagyon vicces volt, ott egyszer széttéptünk egy paplant és hóesés volt, pehelypaplant.

Valami kicsi idő volt, amikor még együtt laktunk. Két ágy volt, ahogy visszaemlékszem, ilyen régi díványok voltak, három matrac volt, azt kellett levenni, úgy lehetett az ágyneműtartót kinyitni. Jött a Tibor látogatóba, megnéztük a zakóját, hogy mi van a zsebében, mutattam a töltőtollát a Gyurikának, hogy nézd meg, milyen fasza kis vas van a végén, megnyomod és jön belőle a tinta. Meg voltunk nyári táborban is a Tibor intézetében, ahol dolgozott, ahol különböző fogyk voltak, Gyurikával is együtt.

A Telepes utcában laktunk, Zuglóban, amikor elsősök voltunk az intézetben, akkor költöztünk el, és nem tudtam a lakcímünket, a Kerékgyártó utcát.

Amikor én az intézetből - Dózsa György nevelőotthon - hazajöttem, az volt hetedikben, addigra teljesen tarthatatlan viszonyok voltak, a Gyurika egy évvel előbb abbahagyta, nyolcadik végén hazajött, ment a Képzőgimibe. Ki volt adva a napiparancs, hogy nem szabad idegesíteni az Ilit, mert megmondta a belgyógyásza, akihez évtizedekig járt.

Szóval tarthatatlanná váltak a viszonyok az Ili és a Gyurika között, tehát verekedés is volt, Gyurika nem hagyta magát, de az Ili senkivel sem bírt meglenni, és aztán a Tibor magához vette a Gyurikát, majd pedig a Tibor összeköltözött az Erzsébettel, aki az utolsó volt a feleségei közül és akkor a Gyurika meg ottmaradt a Tibor Kenyérmező utcai egyszobás lakásában. Régen kupleráj volt, aztán nőtlen tiszti szálló. Akkor a Tibor már katona sem volt, mert '56-ban amikor nem ment löni, leszerelték, de valahogy ezt megtartotta.

Szóval akkor elköltözött Gyurika, Gyurika ott egyedül maradt, volt óriás botrány, hogy ragaszkodott az ő társaságához egy tizenéves lány, akkor lett terhesség, akkor a kislány apukájával huzakodás, mindenféle cirkuszok voltak, csajok közül vannak túlélők.

Amikor ő képzőgimis volt, akkor nagyjából mindenféle társalgást beszüntetett az Ilivel, lakott a Kenyérmező utcában, és ha én akartam valamit, akkor meg lehetett látogatni és voltak időnként közös dolgaink.

Voltak ilyen házbeli, környékbeli haverok.

Valószínűleg a gimnáziumi időknél egy osztálytársa volt egy Kardos Árpád, Csombi nevű fiú, nem tudni, hogy mennyire örült, már régen is iszonyú örült volt.

Volt görkorcsolya, amit én kaptam és elmentek a Négyessel és a nemtomkikkel korcsolyázni és hozták vissza a görgőket és a csavart és a kereket a görkorcsolyából - és javíthatatlan volt.

Zenélt is, volt egy ilyen gitárja, amin én elszakítottam a húrt.

Én egy enyhén lenézett egyén voltam, aki beilleszkedett a társadalomba.

Gyurika nem nagyon sok lelkesedést bírt tanúsítani család iránt. Az ő öcsikéje iránt sem. Én a családdal egy lojálisabb lény voltam, ő pedig nem.

Ilyen nagy ünnepek voltak, amikor a család összejött, akkor volt karácsonyfa és nemtommicsoda, kaszinótozás, meg gyertya. Ilyen kicsikék voltunk és egészen úgy nézett ki a társulat, mint egy család máshol.

Gyurika járt a képzőgimibe, volt egy Frenyóné nevű hihetetlenül gonosz osztályfőnöke, aki valószínű, hogy iszonyúan hasonlított az Ilire. Aztán ezzel a Frenyónéval nagy háború volt, átigazolt a Tibornak az iskolájába, ott kapott szép csináltatott szürke öltönyt az érettségire.

És akkor jött a felvételi a főiskolára, festő akart lenni. Járt órákra rajzolást tanulni, többfordulós felvételi volt, és az Ili szólt a valakinek, ott a főiskolán. Ezt a Gyurikának is megmondta, és ez annyira felbőszítette a Gyurikát, hogy benne volt a második fordulóban, és akkor abbahagyta a közepén a dolgot. Elment offszet-retusőr ipari tanulónak és dolgozott is, mint offszet-retusőr. Ott rendesen bántak vele, akkor ő odébbált.

Éjjeliőr lett az Olof Palme Házban, akkor azt kirabolták, amikor ő volt szolgálatban.

Valamikor elkezdődött egy ilyen pszichiátriai pályafutása. Mindig az volt a családi vélemény, hogy “az hülye, és mindig olyasmit csinál, amivel mi nem értünk egyet”. Most nem gondolnám így.

Kurvára irigykedtem is rá, hogy éli az életét és szarik egy csomó dologra és sok mindent meg komolyan vesz.

Üveges Nóra egy modell volt, akivel járt. Ez a Kata születése tájékán, meg utána volt. Óriási kalapokban járt, két méter magas volt már akkor is, és akkor a Rákóczi úton az árkádok alatt sétáltak úgy, hogy a Kata a Gyurika nyakában és az Üveges Nóra a kalapban.

Volt egy Micánka nevű csaj, aki öngyilkos lett, meg volt egy Hajnalka nevű szemüveges, vöröshajú lány, őt lehetnek emberek, akik ismerhetik.

Van a Kati anyukája, Csernus Erzsike, akivel egy rajzsakkörben ismerkedtek meg. A Gyurika nem egy családcentrikus lény volt. Konyhánál kisebb szobában laktak, salgó-polcból volt az emeletes ágy, és ott még egy kisbabával, egyszerűen sok volt. Én fuvaroztam a kispolskival Tiszakécskére egy nyáron kisbabával Erzsikét.

Gyurika nagyon meg volt rémülve, hogy lesz gyereke, hogy ez milyen dolog, amikor valakinek gyereke van és ki lehet-e azt bírni.

És volt ez a Kardos Árpád, Csombi, aki összejött aztán az Erzsikével, együtt is élnek.

A Gyurika különböző helyekről való kikopása nagyjából folyamatos volt. Felhívtak a Lipótmezőről hogy azonnal mondjam meg, hogy az én vagyok-e, aki ott van a Lipótmezőn, és ha nem, akkor azonnal mondjam meg, hogy mi ez az állapota a Gyurikának. Meg betört valami kirakatot és abból lett valami pszichiátriai vizsgálat.

Modellkedésből is élt, vannak szobrok róla az Epreskertben, vagy a raktárban. Egy beszélő modell volt, a hallgatók közül voltak, akikkel szóba bírt állni.

Szóval egy ilyen folyamatos lefelé menés volt. Volt egy tanyája egy ponton, valakivel közösen, Apátvarasd-Kültelek, valahol a Bakonyban, nem tudom, kivel közös. Ott volt a Mici nevű kecske, akinek a képe itt van valahol és aki azt a szobrot is ihlette.

Nagyon sokak számára egyre elérhetetlenebb és elérhetetlenebb lett. A Kenyérmező utcában lakott, a halálának egy eléggé közvetlen oka az az volt, hogy elkezdték tatarozni a Kenyérmező utcát és adtak neki egy szükséglakást a Mező Imre (ma Fiumei) úton és akkor mondta, hogy na, az már nem hiányzik neki egy kicsit sem. Már előtte többször belehalt majdnem tüdőgyulladásokba, meg nem tudni hogyan, vénásan használt narkókba, szövődményekbe. A Kulich Gyula (ma Kálvária) téren volt egy nappali szanatóriuma a pszichiátriai klinikának, a Gyurika életművének a része egy gipsztábla például, ami a bejárat fölött volt, és az volt ráírva, hogy Antiszociális, vagy Antiszocialista Brigád.

Szóval Gyurika egy ilyen csölakó vándorpróféta állagot vett föl.

Volt olyan, hogy lakást festettünk, Gyurika beállított, kölcsönkérni, vagy kaja, vagy nem tudom micsoda, be volt löve, és akkor ottan elájult és aludt nagyon sok órát, reggelig.

Nem nagyon lehetett hozzáférközni, én meg nem voltam elég érdekes neki. Ő lenézett, én irigykedtem – és ezt így tartottuk.

Állandó társasági élet volt körülötte és ő kellőképpen érdekes volt. Zenélt és dumált és festett meg minden, és akkor aki ott volt a környékén, az érezhette úgy magát, hogy akkor ő az avantgárd krémje ezen a módon, semmi egyebet nem kell csinálni, csak lenni ott a környékén – és a Gyurikának ez baromira tetszett, és jó kellett, hogy legyen benne, mert a lelkendezések meg mindig erről szólnak.

Ilyen löketekben jött az, hogy ő alkosson és legyen neve és elismert valaki legyen, olyan képecskéket csinált, amihez ilyen kiállítási adatot is hozzáírt, hogy akvarell, olaj, filctoll 19nemtommennyi. Annak a könyvnek, amit nem égetett el, annak az a címe, hogy *Meg nem értett állatok*.¹⁶

¹⁶ 2012. nyár, Budapest, több részletben

Dénes József Dönci: Szökésben (memoár - részletek)¹⁷

A doktornő hamarosan beutalt egy rehabilitációs intézetbe, úgynevezett "nappali szanatóriumba", ami a Kulich Gyula (ma: Kálvária) téren működött. Itt dr. Gerevits praktizált, aki a kollégáinál liberálisabb elveket vallott a lélekgyógyászat területén. Nem annyira a gyógyszeres kezelésre, mint inkább a kreatív szituációk megteremtésére helyezte a hangsúlyt. Ezért aztán az intézet tele volt szitanyomókkal, akvarellistákkal, helyi rádiót szerkesztőkkel és lézengőkkel. A csoportterápiák hallatlanul fárasztóak voltak, ezért egy-két ülés után beszüntettem a látogatásukat.

A legértelmesebb emberekkel a lézengők között találkoztam. Ők ugyanis csupán kihasználták a lehetőséget, hogy rendőröktől védett területen lehetnek és szabadon drogozhatnak. A mai napig nem tudom, hogy a főorvos mennyire látott ebbe bele; egy biztos, elég finoman csinálták, egyszer sem láttam köztük kinyúlt arcot. A Gracidin és a Coderit-Noxiron korszak már lecsengőben volt és - '80-at írtunk ekkor - a hajnalkamag, valamint a füvezés vált slágerré. A mákot még csak néhány pionír kultiválta. Mikor körbejárt a spangli, én csak néha szálltam be, inkább a szemközti kocsmá forgalmát növeltem. Mariskára emlékszem ebből a brancsból, Dórirra, akinek a kezén égő csikkek okozta sebhelyek látszottak, Hajnalkára, Sterbacsek Marira és Barcs Mikire. A legfigyelemreméltóbb figura Cserne Laci volt, aki mindenkivel finoman beszélt, az irónia eszközénél messzebb soha nem ment, a legnagyobb sértésnek az számított tőle, ha egy rocksztárhoz hasonlított valakit. Az öccse ismert pszichiáternek számított, ezért Laciból markáns antipszichiátriai gondolatok sarjadtak. Ezen a téren vele voltak a legradikálisabb eszmecseréim. A legfontosabb dolgokban egyetértettem vele, hiszen a pszichés zavarok az emberi közösség hibás működésére adott abszurd válaszok, amit izolálással és agyongyógyszerezéssel tényleg nem lehet orvosolni, szerintem is inkább a játékszabályokon kellene változtatni, de azért mindenestül nem söpörném le az ezirányú kutatásokat az asztalról.

Laci szótárából hiányzott a hierarchia fogalma. Az ő világában a lények és a dolgok egymás mellé rendelődtek: egy érdekes alakú kő, egy szép tetoválás, vagy egy sajátos hangulatot árasztó gitárakkord egyforma súllyal estek latba nála. Produkálni viszont nem volt hajlandó magát, sőt meglehetősen rühellt mindenfajta attraktivitást. Én is megkaptam tőle, hogy elférnék a Rolling Stones zenekarba. Írt egy nagyon klassz könyvet „MEG NEM ÉRTETT ÁLLATOK” címen, amit

¹⁷ elérhető a <http://szokesben.blogspot.hu/> címen. - 2012.12.03.

szép rajzokkal illusztrált, ezekben a művészet és a gyerekrajz kombinálódott. Arra persze nem gondolt, hogy kiadja; mi több, csak néhány embernek mutatta meg. Egy olyan gitárról ábrándozott, amin mindössze négy-öt bund volna, hogy ne lehessen rajta túl sok akkordot fogni és zsonglörködni. Sovány testét tetoválások tarkították, amiket ő maga készített. Ellentétben a mai trendiséggel nála ez sokrétű jelentéssel bírt, és kizárólag kézimunkát végzett magán s másokon. Mivel csak haverok voltunk, most döbbenek rá, ahogy írok róla, milyen mély nyomot hagytak bennem a gondolatai: ebben a leírásban is visszacseng némileg a mindenkori elitről kialakult véleménye, jóllehet gyakran ütköztek a gondolataink. Évekkel későbbi öngyilkosságával döntő választ adott a túlélés vulgárideológiájára. Egyébként az egész brancsnak volt egy suicid feeling-je, bár tudtommal csak Laci halt meg közülük. Ami engem illet, szívesen buliztam velük, noha egy kissé outsidernek éreztem magam a társaságukban, de ez nem annyira a kritika, mint inkább a sorsszerűség kategóriája.

Cserne Laci halála váratlanul ért és megdöbbenett, hiszen a maga szomorkásan mosolygó, ironikus módján ő is része volt a nagy játéknak, amit megéltünk akkor, amit felelőtlenül élveztünk mi, akik kiszálltunk az össztársadalmi buliból. Laci az előző fejezetben vázolt milliónek a tökéletes ellenpólusát képviselte, anti-sztárként reagált a siker legapróbb rezdüléseire is. Időnként fellépett nagyobb rendezvényeken: két harsány műsorszám közötti szünetben halkan zümmögött a gitárján, számára fontos igéket suttogva és motyogva a mikrofonba, pl.:

„Bár rövid az élet, de hosszú volt
a semmi hátán csúnya folt
volt benne sok erőlködés
sikkesebb a nemlevés.”

Vagy: „Azért lettem író, hogy eltékozzoljam a szókincsemet és elfelejtsem, hogy valaha is volt”. A barátai Embersport néven kísérték különböző hangszereken: Stimátz Jutka, Csík Mester, Ali, Barcs Miki, Hazai Gábor. Kedvelte ezeket a pillanatokat, amikor a közönség zöme kitódult a büfébe, mégis oda kellett figyelni rá. Sokan szerették - a nők is -, ő ezt elhárító gesztusokkal próbálta ellensúlyozni. Szerettem vele vitatkozni, mivel a bennem felmerülő kérdések nála élesen fogalmazódtak meg. Időnként kénytelen voltam mellette védelmembe venni a sikert, hiszen - mint mondtam - szükség van rá, mint tükörre a zord valóságban tett kísérleteinknél. Ő azonban valami

törzsi megnyilvánulásra vágyott, ahol nincs előadó és publikum. Ebben igaza lehetett, magam is éreztem időnként, hogy a fentiek miatt fonák szituációkba keveredek zenészként. Miféle élethelyzet az, ahol hatalmas tömeg gyűlik össze egy füstös, levegőtlen teremben, kitéve a rendezők túlapásainak, a büfés mohóságának, a skinheadek provokációinak és passzívan figyelik, ahogy a pofájukba ordítják, hogy milyen szar ez így? Ennek dacára élveztem a koncertezést, a színpad egy inspiratív, anyaméhszerű biztonságot nyújtott, csak előtte és utána voltam pácban.

Megkértem Lacit, csináljon nekem egy tetkót. Törzsi jellegűt óhajtottam, bizonyítandó, hogy én is „meg nem értett állat” vagyok. Egy totemisztikus halat tervezett és verset is írt mellé, amit sajnos nem őriztem meg. A fekete kontúrokat a bőröm alá róttá, már csak a több színből álló satírozás volt hátra, de ez abban a bulizós korszakban több hónapos késedelmet szenvedett.

Egyszer Laci odajött hozzám és arra kért, hogy fejezzük be a tetkót, mert „végleg el akarok költözni” - tette hozzá sokatmondóan. Ez az időszak annyira happy, minden annyira cool volt, hogy egyszerűen nem tudtam komolyan venni a szavait.

Lenke, a fotós lány talált rá, aki abban az időben nagyon közel állt hozzá, ismerte az életritmusát, szokásait, és ezzel nem vágott egybe a kis lakásból áradó csend. Feltörte az ajtót, de akkor Laci már több napja halott volt. A gyász hírének hallatán elszörnyedtem érzéketlen felszínességemen, ahogy az utolsó találkozásunk alkalmával reagáltam a szavaira. De az élet szempontjából őt is léhasággal vádoltam, hiszen nyilvánvaló, hogy az alatt a rövid idő alatt, amíg „itt” vagyunk, végére kell járnunk a létbe tartottságunk mélyebb okainak. Ámbár tudom, van olyan erejű depresszió, ami meghaladja az emberileg elviselhető mértéket. Meg kellett halnia útitársamnak ahhoz, hogy ráébredjek: szerettem. De az szintén tudatosult, hogy nem vagyok képes mély, önfeláldozó szeretetre. Egy rövid könyvecske, néhány vers, halk gitárakkordokkal kísérve és persze a tetkók: ennyi volna egy emberi sors? Kiderült, hogy a személyének van utóélete némelyekben.

Barátom távozása után odajött hozzám Miczánka, egy szelíd, szép és hallgatag lány. Ő is közel állt Lacihoz, ismerte a dolgait. Azt mondta, ha már így áll a helyzet, majd ő befejezi a művet, amit közös barátunk elkezdett. Rendszeresen feljárt hozzám a szoba-konyhás lakásba: eleinte Laci fekete kontúrjait erősítette meg, majd piros, zöld és kék színekkel a satírozásba kezdett.

Többször is átment a bőrfelületen, ami napokig hegesedett, így legalább egy hónapig tartottak az üléseink. Közben keveset beszéltünk, sokat hallgattunk és egyfolytában a Rolling Stones „Tattoo

you”-ja ment a magnón. (Számomra érthetetlen módon Laci bírta ezt a bandát: hogyan egyeztette ezt össze anti-sztár attitűdjével?

Évekkel Laci halála után Beke László művészettörténész gyűjteményes fotókiállítást szervezett, amin tetoválásokat mutatott be, a sitten készítésektől a művészi színvonalúakig. Barátom alkotásainak külön figyelmet szentelt, még cikket is írt róla. Az én bőröm alá rótt halat is bemutatta a többi mű között.

Cserne Laci egész lényével azt sugalmazta, hogy az egész emberiség egy szélsőséges elhajlás az univerzum harmóniájához képest. Ennek az elviseléséhez egy kollektív, hamis tudatra van szükség, így kialakult egy standard modell, amihez képest épp a Laci típusú arcok tűnnek szélsőségesnek; így válhatott ő az underground undergroundjává, „meg nem értett állattá”.

Életrajz

1948. január 6. –án született Budapesten. Anyja Károlyi Ilona, apja Cserne Tibor.

1951 február 7-én született öccse, Cserne István.

1954-től általános iskolás, két éven keresztül Budapesten, majd Bakonyoszlopon nevelőotthonban, majd megint Budapesten, nevelőotthonban.

1962-től Budapesten a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanulója.

Nem itt érettségizik.

Sikertelen felvételi a Képzőművészeti Egyetemre.

Ofszet-retusőr szakiskola.

1982 körül modellként dolgozik a Képzőművészeti Egyetemen.

1977-ben megszületik lánya, Cserne Kata.

„Biztos újjászületek, mert 35 év bátortalan kezdeményezés kicsit sok” – Cserne László saját jegyzete halála előtt – ez alapján: 1983-ban halt meg. – Szilágyi Lenke találta meg a holttestét.

Cserne László kiadásban megjelent írásai

'84-es kijárat - A József Attila kör folyóirata 1990/1. Eger, 13-29. old.:

Az alvóautomata

Cím nélkül: 'Tisztelt hölgyeim és uraim!'

Jegyzetek

Könyvbefirka

Praktikus Számolásizmus

Menetrend (némafilm)

Jóvilág. A Bölcsész Index antológiája. Budapest, 1984. 71-79. old.:

Meg nem értett állatok

Felhasznált irodalom:

Lionel Trilling: Művészet és neurózis. Tanulmányok. In: Modern könyvtár 382. Európa, Budapest, 1979.

Gerevich József: Lány a szekrényben - Patográfiai és klinikai esettanulmányok. Osiris, Budapest, 2005.

Ady Endre: A magyar Pimodán

Michel Foucault: A szavak és a dolgok - III. fejezet, Reprezentáció - I. Don Quijote. 65-69. old. Osiris, Budapest, 2001.

Szilágyi Lenke és Sugár János képeinek felhasználásával.

Képjegyzék

- 1. oldal: Meg nem értett állatok - borító
- 3. oldal: Cserne László - Szilágyi Lenke fotója
- 4. oldal: 1. ajándéktárgy
 - 2. Cserne László - Szilágyi Lenke fotója
- 5. oldal: Cserne László barátai körében
- 9. oldal: Sugár János fotói (Cs. L. Sugár szobraihoz állt modellt)
- 12. oldal: Cserne László és lánya, Cserne Katalin
- 13. oldal: Cserne László által kiegészített Cserne Lászlót ábrázoló portésorozat
- 16. oldal: Cserne László festménye
- 17. oldal: Cserne László tetoválása saját karján - Szilágyi Lenke fotója
- 18. - 25. oldal: Részletek a *Meg nem értett állatok* című könyvből
- 26. oldal: Cserne István